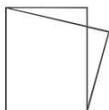

Svend Brinkmann, Thomas Aastrup Rømer og Lene Tanggaard (red.): Sidste chance – nye perspektiver på dannelse

Klim, 2021, 328 sider

Anmeldt af Peter H. Frostholm, lektor, Pædagoguddannelsen Ikast, VIA University College

Dannelsen har været væk. Nogle steder bevidst gemt væk, andre steder simpelthen udeblevet, fordi betingelserne for dens tilsynskomst ikke var til stede. Dannelsen er måske simpelthen blevet borte, fordi der skulle stå noget andet, for eksempel *læring*, i stedet for. Det forstår man nemt, idet nærmest samtlige kapitler i bogen *Sidste chance* er bevidste om at minde sin læser om den helt igennem hjertesøkørende realitet.

"Dannelsesteoriens grundudfordring er, at den sjældent er konkret og vanskeligt forbinder sig med praksis og virkeligheden", skriver lektor Keld Skovmand i sit kapitel og fortsætter: "Vi kan liste hele rækken af centrale dannelsesteoretiske begreber op uden at komme tættere på, hvad dannelse er" (s. 133). Således indrammes bogens reelle grundpræmis.

Ingen ved helt præcist, hvad dannelse handler om (s. 268), skriver sognepræst Kåre Egholm Pedersen, som med sit kapitel afsøger kristendommens aftryk i dannelsen. Udlægningerne bliver enten for ordtunge eller højtsvævende med den konsekvens at ekskludere de mange, som måtte have brug for at forstå dannelsens kompleksiteter, må vi forstå. Dette er heldigvis ikke tilfældet for denne bog. Den gør faktisk det modsatte. Bogen refererer en sand overflod af gode dannelsesdefinitioner og dermed svar på, hvad dannelse kan være, hvordan den kan tage sig ud, mutere, forklæde sig, udeblive og søgt erstattet. Bogens anden del udgør en længe ventet mere praktisk læsning af, hvordan og hvornår dannelse kan finde sted og tage plads i og imellem mennesker, selvom denne del dog også bliver en smule for skole-tung

for denne anmelders smag. Dannelse og dannelsens pædagogik må også række ud over skolens praksis for at finde plads i andre felter. Der er nemlig plads nok til dannelsen andre steder.

Lektor Niels Jakob Pasgaard rammer den eksempelvis helt rent med sine udlægninger af henholdsvis dannelsens og læringens skole. Her bliver det tydeligt, hvad læringsparadigmet de seneste 20, hvis ikke 30 år har ført med sig af praksisforvanskninger, og man ønsker sådan, at nogle lærere, politikere og uddannelsesfolk ville læse med her. Pasgaard viser her, hvad Skovmand sådan ønsker: at komme tættere på, hvad dannelse er. "I dannelsens skole er målet således ikke en tæmmende indføring af eleven i et tæmmet forhold til en tæmmet verden, men etableringen og vedligeholdelsen af en levende vekselvirkning mellem et frit tilblivende menneske og en frit tilblivende skole" (s. 152). Det er noget at det bedste, jeg har læst længe.

Bogens mange forfattere skelner mellem at filosofere over, kortlægge og rodfæste dannelsens formål og beskrive og analysere dannelsesprocessen. Vi har brug for netop den pluralisme til at tale om dannelsens genkomst i en tid, hvor *alle de gode ord er stjålet*, som Brinkmann skriver på side 11. Måske derfor har sætternissen taget Brinkmann på ordet og opfundet ordet *pørgsmål* på side 8. Anyway, vi skal værne om dannelsen – også som ord. Men det er ved at være sidste chance, inden ordet forvansknes og forvitres, må man forstå.

Der er til tider højt til loftet i bogen, og det klæder den egentlig. Bogen vil "løfte dannelsen videre ind i både realiteternes og mulighedernes verden – vel at mærke

med fuld interesse for erindring og fortid og med bud på, hvordan vi kan forstå dannelse i dag" (s. 10). Og det lykkes den faktisk med. Særligt på grund af de mange fremragende og mangfoldige gæstebidrag, som Brinkmann, Rømer og Tanggaard har inviteret ind. Bogen er heller ikke bleg for næsten at anmelde sig selv, når redaktørerne med reference til Knud Romers kapitel skriver, at Rømer skriver *frit, flot og fabulerende*. Måske bliver de lidt starstruck her. Det ville jeg også være – og ja: Rømer skriver flottere end flot.

Gud er også tit på besøg i bogens kapitler. Nogle gange som *substans* eller *ånd*, andre gange som selveste *menne-skelivet* hos Dewey, citeret i Rømers kapitel og andre steder som helt konkret himmelmand. Rømer giver den selv som fortolker af gammeltestamentlige gudsfortrydelser i sit kapitels appendiks. Det kan virkelig noget. Vi har brug for andre, når vi skal dannes. Denne pointe går igen i forskellige forklædninger. Nogle gange er disse andre mennesker, andre gange gud. Det er virkelig at ramme hovedet på sømmet, og jeg priser denne højstemt-vedkommen i bøger som denne. Mere af det, tak.

Historiker Henrik Jensen forfatter i bogens anden del, hvad der i mine sammenfattende noter med størst mulig respekt blev til: *et anti-amerikansk nationalkærlighedshungrende boomer-kapitel*. Jensen kommer her med en velfortjent opsang til moderne familier og særligt disses forældre, der ifølge Jensen straks bør stoppe med at forsøge at være venner med deres børn for i stedet at være autoriteter, der ikke viger tilbage fra at bestemme og tage ansvar, for at bruge forfatterens egne ord. Børn

ved ikke, hvad de skal. De har brug for at få besked, skriver han. Tak for opsangen. Det er taget til efterretning.

Bogen er virkelig velkomponeret og tilbyder sin læser en nuanceret indføring i dannelsens komplekse væsen. Titlen *Sidste chance – nye perspektiver på dannelse* er dog den eneste reelle sten i skoens. Det er noget unødigt bombastisk ved titlen, der udgår fra en idealistisk og normativ udlægning af de seneste 30 års uddannelsespolitik og -praksis som *en pædagogisk og dannelsesmæssig ned-tur*, som de skriver. Derfor er det *sidste chance* for at erobre dannelsesbegrebet! Bevarer; jeg deler til fulde tanker bag disse analyser, men titlen (og forsidens) er heldigvis bare bogens mest uheldige udtryk. Indholdet er af høj, høj klasse. Efter indledningen efterlades man endda som læser, måske som jeg, med en følelse af at sidde og sunde sig efter en ordentlig mavepuster. Er der håb for dannelsen? Efter endt læsning af hele bogen er denne tilstand dog erstattet af en "jeg vil være med!"-forømmelse. Det er helt igennem velkomponeret.

"Det er på mange måder en skør og uforudsigelig verden, vi lever i" (s. 278), begynder Kåre Egholm Pedersen sit kapitels sidste sætning, uden at vide hvor aktual han kommer til at fremstå i skrive-tiden. Han fortsætter: "Men uden et vedholdende og insisterende arbejde med og fokus på dannelse vil det med sikkerhed kun blive værre" (s. 278). Jeg er enig – og det tillader jeg mig faktisk kun at være, fordi jeg har læst *Sidste chance*. Jeg tror sgu, at jeg er blevet decideret klogere – ikke yderligere dannet, for det bliver man ikke af at indføre sig i disse lister af dannelsesperspektiver, skriver

Skovmand på side 133. Men lidt klogere tillader jeg mig selv at blive.

Det er altså med risiko for at blive klogere, at man kan åbne denne bog, og derfor bør *Sidste chance* blive en bog for alle de pædagog- og lærerstuderende, der gider at åbne bøgerne, for ikke bare

at blive klogere, men netop for at blive lige så meget i tvivl. Bogen fortæller nemlig ikke samlet set, hvad dannelse er, selvom nærmest samtlige kapitler har sætningen "dannelse er ..." indbygget i sig. Den tilbyder en flerhed af forståelser, perspektiver, afsæt og læsninger, som ikke kun har til formål at bringe sin

læser i fatning men også i tvivl. I tvivl, så læseren selv tvinges til at tænke (på opfordring fra Brinkmann) og til at ordne og få styr på flerhederne, så der derigenem dannes nye fortolkninger. På denne måde må man give sig stoffet i vold. God læselyst.